

Český stát v době přemyslovských knížat a prvních králů

Kolem r. 1000 mladé České knížectví téměř zaniklo v tvrdých bojích o trůn mezi **trojicí bratrů** (synů Boleslava II.), jimiž byli **Boleslav III., Jaromír a Oldřich**; do jejich soupeření se zapojil i jejich **bratranec Boleslav Chrabrý** (syn zakladatele polského státu knížete Měška z dynastie Piastovců a jeho přemyslovské manželky Doubravky), jenž se stal prvním polským králem. Všichni čtyři se na českém trůně v rychlém sledu vystřídali (Boleslav Chrabrý byl první cizí panovník českého státu), ale obnovenou stabilitu přinesl až **Oldřich**. Vzbudil ovšem rozruch sňatkem s mladou selkou **Boženou**; událost byla později interpretována jako snaha udržet ve vztahu k cizině i pokrevní nezávislost přemyslovského knížecího rodu. V Oldřichově době **poustevník a mnich Prokop (svatý Prokop)** založil **Sázavský klášter**, jehož byl prvním opatem a v němž se po téměř celé **11. století** pěstovala **slovanská liturgie** (podle aktualizovaného velkomoravského vzoru).

Oldřichův a Boženin syn **Břetislav** proslul ještě před nástupem na trůn: kvůli svému problematickému původu musel svou vyhlédnutou budoucí manželku – **Jitku** z významného rodu v jihoněmeckém Bavorsku – unést z kláštera, kde byla vychovávána. Jako kníže pak během svého úspěšného kořistnického vpádu do Polska vydal **první český zákoník Dekreta Břetislavova** (psaný latinsky). Břetislav čelil **vojenským útokům římského krále Jindřicha III.**; ten v r. 1041 pronikl až k Praze a přinutil Břetislava přijet do Německa a tam v pokořujícím rituálu souhlasit se **začleněním českého státu do Svaté říše římské**.

Událost vypadala jako temný konec českých snah o nezávislou zahraniční politiku, ale již v další generaci se situace změnila. Ve Svaté říši římské se rozhořel boj o investitu: soupeření mezi říšskými panovníky a papeži o právo dosazovat kněžské hodnostáře do jejich úřadů. Zjednodušeně řečeno, pravomoc římských králů a císařů (kteří bývali německé národnosti) hájili panovníci států v severní, německé části říše, zatímco pravomoci papežů (většinou Italů) hájila jižní, italská část říše. Mezi oběma tábory docházelo i k bojovým střetnutím a římská panovníci poznali, že český kníže se svým zdatným vojskem může být užitečným spojencem.

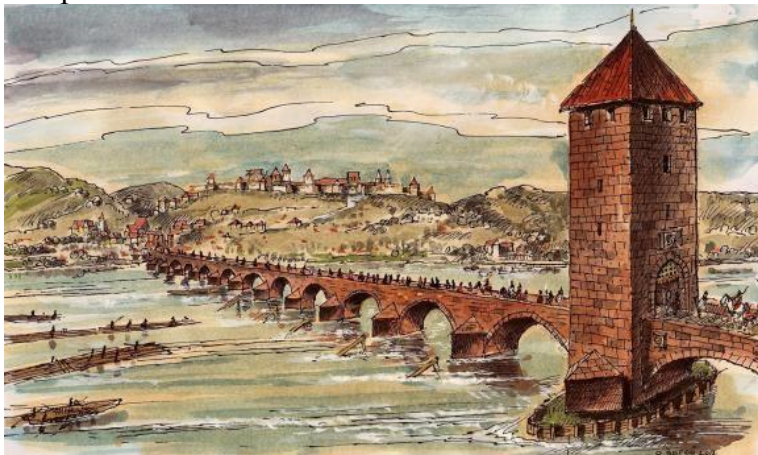
Pod vlivem prastarých zvyklostí platilo pro nástupnictví v přemyslovské dynastii až do doby kolem r. 1200 **právo seniorátu**: po smrti knížete nastupuje na trůn nejstarší člen rodu. To ovšem v případě brzké smrti panujícího knížete znamenalo konflikt mezi nejstarším knížecím synem a mladšími bratry knížete či dalšími příbuznými. Boje o trůn vedly k tomu, že během 11. – 12. století se na českém trůnu vystřídalo v 6 generacích čtvrt stovky knížat a poměry v zemi nebývaly stabilní.

Z tohoto množství panovníků vynikli jen někteří. **Kníže Vratislav II.** (syn Břetislava a Jitky) se zapojil do horké fáze boje o investituru. Celý spor souvisel s nastolováním feudalismu jako tehdy (od doby kolem r. 1000) nového společenského uspořádání. Jeho základem byla idea státu coby osobního vlastnictví panovníka, jenž propůjčoval velkou část půdy k obhospodařování podřízeným vazalům – šlechtickým rodům a církevním institucím. Tito vazalové ovšem v dalším, nižším patře této struktury vystupovali zároveň jako vrchnost vůči poddaným zemědělcům. Feudální pán měl své vazaly chránit; vazalové byli povinni svému pánu vojenskou (šlechta) a ideovou (církev-kněžstvo/duchovenstvo) podporou nebo (to se týkalo poddaných) odváděním feudální renty (peníze, naturálie, nucená práce – robota); poddaní navíc platili církevní daň – desátek. Feudalismus byl vztahován také na úroveň Svaté říše římské: papežové však odmítali vazalskou roli a naopak si – jako zástupci Krista na zemi – osobovali nadřazenost nad římskými i jinými panovníky.

Tyto spory vyvrcholily za římského krále Jindřicha IV. a papeže Řehoře VII. Když Řehoř získal na svou stranu mnohé panovníky v německé části říše, Jindřich byl nucen pokorně jej prosit – na italském hradě Canossa – za odpuštění. Řehoř však dosažený smír s Jindřichem brzy porušil, takže Jindřich proti němu podnikl válečné tažení: s vydatnou pomocí Vratislava a jeho českého vojska dobyl Řím, Řehoře vyhnal a dosadil papeže podle svých představ. Vratislava pak (**1085**) povýšil na **prvního českého krále – Vratislav I.**; titul sice ještě nebyl dědičný, ale i tak měl velký symbolický význam: prestiž českého státu výrazně vzrostla (šlo o jediné království v zaalpské části říše).

Po Vratislavovi vládl jeho syn kníže Vladislav I. a po něm jeho syn Vladislav II. Ten prosazoval vyváženou zahraniční politiku v rozložení západ-východ. Oženil se s rakouskou princeznou Gertrudou Babenberskou, zúčastnil se **jedné z křížových výprav evropských armád do Palestiny** proti muslimům a zpáteční cestu zvolil přes Byzantskou říši a Kyjevskou Rus, aby navázal kontakty také s východoevropskými velmocemi. V r. **1158** slíbil pomoc římskému císaři Friedrichu I. Barbarossovi při jeho válce proti odbojným italským městům v čele s Milánem. Friedrich hned udělil Vladislavovi **královský titul – Vladislav I.** – a oba pak společně táhli do Itálie a Milán dobyli. Vladislavova druhá manželka **Judita Durynská** se stala patronkou-mecenáškou stavby Juditina románského kamenného mostu v Praze přes Vltavu: jednalo se o špičkovou stavbu evropského formátu.

Státnická koncepce posledních Přemyslovců

Syn krále Vladislava I., **Přemysl I. Otakar** nahradil právo seniorátu právem primogenitury: po zemřelém králi nastupuje jeho nejstarší syn. Tím nastala relativně **stabilní éra 5 českých králů**, označovaných jako **poslední Přemyslovci**: představují ovšem **vrchol celé dynastie** a realizovali svou **ucelenou dynastickou koncepci**. Ze svého rodu a státu učinili **velmi vlivného hráče říšské politiky** a dokonce usilovali o říšský trůn. Ve Svaté říši římské měli mnoho silných protivníků a svou pozici posilovali především vytvářením **personálních unií se sousedními státy: s Rakouskem, Polskem a Uhrami**. Tím získali sílu k zastávání víceméně opoziční role v říši.

Přemysl I. Otakar (* 1160; vládl 1197/1198 – † 1230), zajistil silné, nezávislé postavení Českého království na mezinárodní scéně. Účinně totiž podpořil kandidáta na římský trůn **Friedricha II. Rogera**. Ten byl po otci německé národnosti a zároveň panoval v jihoitalském Království obojí Sicílie; bylo tedy pravděpodobné, že bude jako římský král silný jak v německé, tak v italské části říše, což si leckdo nepřál. Friedrich pak po svém zvolení vydal pro Přemysla **Zlatou bulu sicilskou (1212)**, která povyšovala český stát s trvalou platností na království a

české šlechtě udělovala právo volit českého krále. Bula zajišťuje českému králi ve vztahu k dění v říši tak autonomní postavení, že lze s velkou pravděpodobností předpokládat, že již Přemysl byl **jedním z kurfiřtů – volitelů římského krále**. Přemysl I. Otakar uplatňoval i promyšlenou sňatkovou politiku: manželství s jeho první ženou **Adlétou Míšeňskou** mu rozšířilo kontakty na západ (dceru Markétu provdal za dánského krále Valdemara II. – Dagmar Česká), manželství s **Konstancí Uherskou** (syn Václav) přineslo zase kontakty na východ.

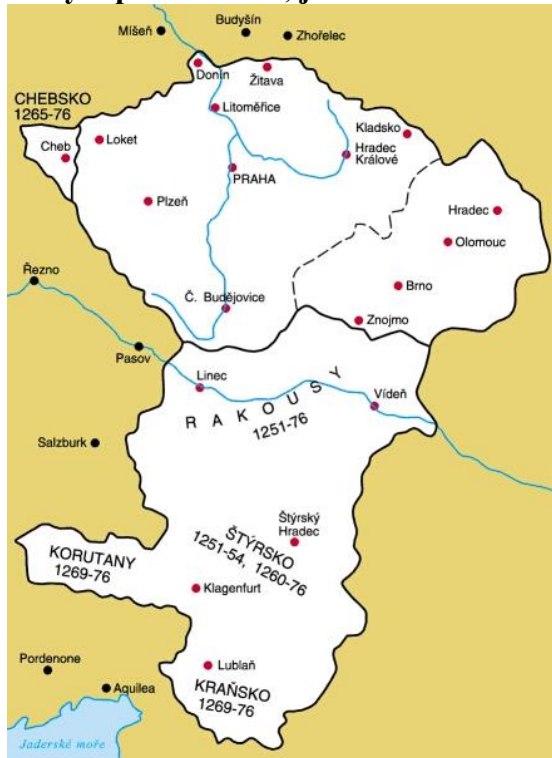
Václav I. (*1205; vládl 1230 – † 1253) podporoval kolonizaci a intenzivnější příliv **německých kolonistů**. Tehdy se do Českých zemí začala pronikavěji šířit také nová, **gotická kultura**. Václav I. začíná se systematickým udělováním **městských práv** (hradební, trhové, mílové, várečné...), čímž vznikla **sít královských měst**. Bizarní epizodou se stal ničivý **vpád Mongolů (zvaných Tataři)** na Moravu.

Václavovou manželkou byla **Kunhuta Štaufská** z významného německého rodu. Za Václavovy vlády působily dvě výjimečné ženy aktivní

v charitativní a špitální sféře: (a) králova sestra **Anežka Přemyslovna** (svatořečena 1989), zakladatelka a představená pražského dvojkláštera řádů františkánů a klarisek, zakladatelka mužské řehole křižovníků s červenou hvězdou; (b) **Zdislava z Lemberka**, manželka severočeského šlechtice z družiny krále Václava (svatořečena 1995).

Přemysl II. Otakar (*1233; vládl 1253 – † 1278) se již jako mladík postavil do čela neúspěšné šlechtické vzpoury proti otci. Pak se však podrobil jeho záměrům a dal se zvolit **vévodou rakouským**, kde vymřela po meči zakladatelská dynastie Babenberků. Tento akt stvrdil r. 1252 sňatkem s **Markétou Babenberskou** (žila 1205 – 1266), poslední – ženskou – příslušnicí babenberského rodu. **Přemysl II. Otakar** se tedy stal **prvním českým panovníkem, jenž vládl také v zahraničí**.

Mimořádným způsobem dokázal posílit **ekonomickou sílu svých zemí**: založil **přes 40 měst** (Čáslav, České Budějovice, Děčín, Klatovy, Kolín, Louny, Malá Strana v Praze, Nymburk, Písek, Uherské Hradiště...) a řadu **klášterů** (Zlatá Koruna, Marchegg...). Využíval také bohatství z těžby zlata a stříbra.

Svatá říše římská se tehdy ocitla v **krizi** kvůli tvrdým bojům o říšský trůn (ucházeli se o něj dokonce panovníci ze vzdáleného Španělska i Anglie).

Přemysl tedy začal pracovat na vlastní **kandidatuře**. Očekával papežskou podporu, a proto podnikl **křížovou výpravu proti polopohanským pobaltským Prusům**: během tažení založil město

Královec (Königsberg), dnes Kaliningrad; o významu jeho příhodné polohy svědčí i fakt, že se v 18. století stal rodištěm a působištěm významného filosofa Immanuela Kanta). V r. **1260** Přemysl uhájil Rakousko proti Uhrům v **bitvě u Kressenbrunnu** (**první bitva na rakouském Moravském poli**; jedno z největších českých vojenských vítězství vůbec). Přemysl se stal nemocnějším panovníkem střední Evropy (**král železný a zlatý**).

Přemyslovou slabinou však bylo **bezdětné manželství s Markétou**. Na Přemyslův pokyn biskupové v jeho zemích prohlásili toto manželství za neplatné (čímž byla ignorována pravomoc papeže) a Přemysl se oženil s **uherskou princeznou Kunhutou** (žila 1245 – 1285), čímž si však proti sobě popudil Rakušany. Svůj další vzestup Přemysl signalizoval anexí německého městského státu **Chebsko**, čímž si znepřátelil Němce.

Výsledkem bylo zvolení málo známého **hraběte Rudolfa I. Habsburského** (ze švýcarského rodu) za **římského krále** (1273) a **vzpouře Rakušanů** (v r. 1276 zvolili Rudolfa za rakouského vévodu), k nimž se přidala i část české šlechty. Přemysl se s Rudolfem střetl v r. **1278** v **bitvě u Suchých Krut** (**druhá bitva na Moravském poli**), v níž byl poražen a zabit.

Následovalo **5 let**, během nichž byly **Čechy vyplněny braniborským vojskem** (jež podle Rudolfova příkazu mělo zemi spravovat; Bedřich Smetana: opera *Braniboři v Čechách* z r. 1866).

Rudolf I. Habsburský pak oženil Přemyslova a Kunhutina syna **Václava II.** se svou dcerou Gutou a **Václav nastoupil na český trůn.**

homolezská knížectví
vedená Václavem II.
do lenní závislosti

přibližný rozsah
skutečné moci
Václava III. v Uhrách

Václav II. (vládl 1283 – † 1305): oba státy – České království a Rakouské vévodství – teď měly koexistovat v opačném gardu než za Přemysla, tedy nyní řízeny – Rudolfovým vlivem – z Vídně.

Václav se však vlády chopil rázně (před hradem **Hluboká nad Vltavou** dal **popravit Záviše z Falkenštejna**, vůdce odbojného jihočeského rodu Vítkovců). Českému království rychle vrátil **sebevědomí a rozkvět.**

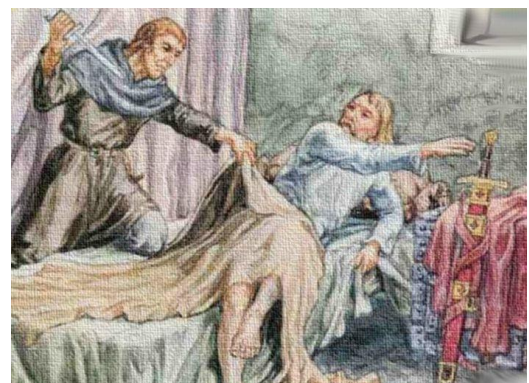
Pokračoval v zakládání měst (Plzeň aj.), využil **nově objevených ložisek stříbra u Kutné Hory** (České království produkovalo asi 40 % každoroční evropské těžby), s pomocí italských právníků centralizoval těžbu a mincovnictví do královských rukou (**Horní zákoník; pražský groš**). Po Gutině smrti († 1297) byl **Václav II. zvolen (1300) polským králem** a oženil se s **polskou princeznou Eliškou Rejčkou.**

Václav II. získal (1301) také uherskou královskou korunu (ovšem oficiálně jen pro svého a Gutina syna **Václava III.**). Václav II. měl ještě dceru **Elišku Přemyslovnu.** Zemřel nečekaně v pouhých 34 letech.

Jeho syn **Václav III. (vládl 1305 – † 1306)** se tedy ujal vlády nepřipraven; byl ženatý s polskou princeznou Violou těšínskou (měli dceru Alžbětu). Václav však zahynul při dodnes nevyjasněném atentátu. Byl zavražděn v Olomoci, když se tam chtěl postavit do čela vojska pro tažení proti vzbouřeným Polákům (možným vrahem byl šlechtic Konrád z Botenštejna, ale hned po atentátu byl zabit královskou stráží, takže opravdu není jasno; byl to nájemný vrah?).

Václavovou smrtí vymřeli Přemyslovci po meči (v mužské linii).

Následovalo 5 let, během nichž byly Čechy vyplněny braniborským vojskem (jež podle Rudolfova příkazu mělo zemi spravovat; Braniboři v Čechách). Rudolf pak oženil Přemyslova a Kunhutina syna Václava II. se svou dcerou Gutou a Václav nastoupil na český trůn (vládl 1283 – † 1305): oba státy teď měly koexistovat v opačném gardu než za Přemysla, tedy nyní řízeny – Rudolfovým vlivem – z Vídně. Václav se však vlády chopil rázně (dal popravit Závíše z Falkenštejna, vůdce odbojného jihočeského rodu Vítkovců). Českému království rychle vrátil sebevědomí a rozkvět. Pokračoval v zakládání měst (Plzeň aj.), využil nově objevených ložisek stříbra u Kutné Hory (asi 40 % každoroční evropské těžby), s pomocí italských právníků centralizoval těžbu a mincovnictví do královských rukou (Horní zákoník; pražský groš). Po Gutině smrti byl Václav II. zvolen (1300) polským králem a oženil se s polskou princeznou Eliškou Rejčkou; pro svého a Gutina syna Václava III. získal (1301) také uherskou královskou korunu. Zemřel nečekaně v pouhých 34 letech. Jeho syn Václav III. (1305 – † 1306) se tedy ujal vlády nepřipraven; zahynul při dodnes nevyjasněném atentátu, čímž Přemyslovci vymřeli po meči.